

MAHUKAS KOLMIKÜLEVAADE INGERIMAA RAHVASTEST

O. И. Конькова. Водь. Очерки истории и культуры. Академическая научно-популярная серия „Коренные народы Ленинградской области”. Санкт-Петербург: Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого, 2009. 252 lk, 24 värvitahvliit; O. И. Конькова. Ижора. Очерки истории и культуры. Академическая научно-популярная серия „Коренные народы Ленинградской области”. Санкт-Петербург: Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого, 2009. 248 lk, 32 värvitahvliit; O. И. Конькова, В. А. Кокко. Ингерманландские финны. Очерки истории и культуры. Академическая научно-популярная серия „Коренные народы Ленинградской области”. Санкт-Петербург: Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого, 2009. 163 lk, 22 värvitahvliit.

Tunamullu ilmus järjepannu kolm kurnilt kujundatud suureformaadilist peaaegu ruudukujulist (24 x 22 cm) kriitpaberil ülevaateteost Ingerimaal elavatest läänemeresoome rahvastest, nimelt vadjalastest, isuritest ja ingerisoomlastest. Mahuka kolmikteose peamiseks autoriks on isuri ja ingerisoomse juurtega Peterburi arheoloog ja etnograaf Olga Konkova. Ingerisoomlasi käsitleva raamatu kaasautoriks on Peterburi Ingerisoomlaste Liidu esimees geograafiakandidaat Vladimir Kokko. Raamatud on ilmunud nn akadeemilises aimesarjas „Leningradi oblasti põlisrahvad” Leningradi oblasti ajakirjanduskomitee ja kurikuulsa Ust-Luga kompanii materiaalsel toel. Kõigi kolme raamatu tiraaž on 1500 eksemplari.

O. Konkova suurteos (koos illustatsioonidega ligemale 600 lk), mis jääb põhijoontes aegumatuks monumendiks kolmele hääbuvale läänemeresoome

rahvale, on lähemat tutvustamist väärt. Varem pole kunagi ilmunud niisugust teost ühegi Ingerimaa põlisrahva kohta, rääkimata veel järjest kolme läänemeresoome rahva kohta. Raamatud annavad ülevaate vadjalaste, isurite ja ingerisoomlaste ajaloost, keelest ning materiaalsest ja vaimsest kultuurist. Tähelepanuta pole jäänud ka tänapäeva, s.o viimase 20 aasta saavutused keele ja kultuuri vallas.

Raamatute keel on ilmekas, kohati isegi ohtrasõnaline ja stiililt ülegi paisutatud, nt „80 % meestel ja 76 % naistel valendasid juuksed nagu lumi või kullendasid kui rannaliiv” (Vdj, lk 57).¹ Või teisel: „Vanakesed lahkuvad isurite juba unustatud surnuteriiki Kalmu. Isuri keel, mis on ladestunud muistse hääbunud riigi kultuurikihina veel siin-seal säilinud 1930. aastate isuri õpikuis, tõuseb vaid haruharva kuldse tolmuna lendu isuri külade kohale” (Is, lk 227). Kolm teost on üles ehitatud laias laastus ühesuguse plaani järgi, kuigi üksikute peatükkide järjestus varieerub. Vaadeldgem siis suurteost lähemalt.

Ingerimaa on asustatud juba alates keskmisest kiviajast nagu Eesti aladki. O. Konkova raamatuis räägitakse põhjalikult muinas- ja keskajast, v.a ingerisoomlastel, kelle ajalugu uuel kodumaal algas alles XVII sajandil. Keskajale lähenetakse nii arheoloogi kui ka ajaloolase pilguga. Isuri muististe uurimisel on O. Konkoval arheoloogina suur teeneid. Piisavalt on valgustatud Peterburi arheoloogi Jevgeni Rjabinini Loode-Venemaa asustamist puudutavaid seisukohti.² Jätkem praegu mui-

¹ Arvustaja kasutab tsiteerimisel ingerisoomlasi, isureid ja vadjalasi käsitlevate raamatute puhul vastavalt lühendeid Ingsm, Is ja Vdj.

² Vt E. A. Рябинин, Финно-угорские племена в составе Древней Руси. К истории славяно-финских этнокультурных связей.

nasperioodide kronoloogia kõrvale, sest näib, et autor ei arvesta tänapäeval kalibreeritud radiosüsiniku meetodil saadud dateeringuid, mis nihutaksid ajapiire senistest 300–1500 aasta võrra vanemaks.³ Ehkki mitmes kirjakohtas toetab O. Konkova üha rohkemat tunnustust leidvat järjepidevusteooriat, nt „esemed ise levivad hõlpsasti: kaubandus, vahetus, röövimine ja lisaks kümned põhjused soodustavad esemete „rännakut“ ilma nende loojateta” (Is, lk 27), jätab ta lähemalt kommenteerimata varasemate teadlaste migratsiooniteooriast lähtuvad hüpoteesid. Seejuures ei osutata kahjuks vajalikku tähelepanu varalahkunud arheoloogi Peeter Ligi Ingerimaa ja lõunapoolsete alade venestumist käsitlevatele seisukohtadele.⁴ Isurite päritolu vaagides osutab O. Konkova seisukohtade geneesis õigesti n-ö sagedasele ringkäendusele, mispuhul lingvistid ja arheoloogid viitavad sageli vastastikku üksteise töödele, mille tagajärjel tekib lahendamatu nõiarang (Is, lk 25).

Piisavalt on kolmikteoses vaadeldud Ingerimaa uusaja ajalugu. Kõne alla on võetud nii ortodokssete vadjalaste ja isurite vägisi toimetatud usuvahetus Rootsi ajal XVII sajandil kui ka Ingerimaa Venemaaga liitmisega kaasnenud ränk teoorjus ja nekrutikohustus. Raamatutes tehakse juttu stalinlikust terrorist Ingerimaa rahvaste kallal. See algas 1930. aastal seoses kollektiviseerimisega ning süvenes eriti õõvastavaks määruse „Leningradi oblasti ja Историко-археологические очерки. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский университет, 1997.

³ Vt näiteks A. Kriiska, A. Tvauri, Eesti muinasaeg. [Tallinn:] Avita, 2003, lk 13.

⁴ Vt P. Ligi, Vadjalastest arheoloogi pilguga. – Keel ja Kirjandus 1989, nr 1, lk 22–25; P. Ligi, Vadjapärased kalmed Kirde-Eestis (9.–16. sajand). – Vadjapärased kalmed Eestis 9.–16. sajandil. (Muinasaja teadus 2. Töid arheoloogia alalt 1.) Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 1993, lk 103–111.

Karjala ANSV piirivööndi puhastamisest kulaklikust ja nõukogudevastasest elemendist” kehtestamise järel 1935. aastal, päädides alles 1950. aastate keskpaiku. Raamatutes on juttu ka hitlerliku Saksamaa korraldatud läänemeresoomlaste deporteerimisest Teise maailmasõja päevil Eesti kaudu Soome ning sellega kaasnenud ja järgnenud traagikast. Etnilise puhastuse käigus enamik Ingerimaa põlisrahvastikust kas küüditati või mõrvati. Hiljem naasis vaid osa asukaist Ingerimaale, ülejäänud leidsid uue kodumaa Eestis, Karjalas jm.

Ajaloopeatükist saame teada rohkesti huvipakkuvat ingerisoomlaste hariduselu kohta. Tänu luteri kirikule jt teguritele erines see õigeusklike vadjalaste ja isurite omast nagu öö ja päev. Juba 1782. aastal rajas tulevane tsaar Paul I Gattšina lähedal Kolppanas (vn Колпино) esimese soome õppekeelega algkooli. 1830.–1840. aastatel avati Ingerimaal neli soomekeelset kihelkonnakooli, nimelt Hietamäel, Tyrös, Peterburis ja Tuutaris. Õpetajate vajaduse rahuldas 1863. aastal rajatud Kolppana õpetajate seminar, mille esimeste lõpetajate seas paistis silma helilooja Mooses Putro (1848–1918/1919), Ingeri hümni „Nouse Inkeri” (Tõuse üles, Ingeri) autor. Tema eestvõttel toimus 1899. aastal Pudostis esimene Ingerimaa laulupidu.

Nõukogude võimu esimesel kümnendil koolitati soomekeelsetele õppeasutustele õpetajaid Hatsina (vn Гатчина) Soome Pedagoogilises Tehnikumis ning Peterburi mitme kõrgkooli soome osakonnas. Ingerimaal tegutses Rääpyvä (vn Рябово) põllumajandustehnikum, eksisteeris üle 250 soome õppekeele üldhariduskooli, ilmus üle kümne soomekeelse ajalehe. 1923. aastal rajati kirjastus Kirja (Raamat), mis avaldas õppekirjandust soome, isuri, karjala ja vepsa koolidele, belletristikat, perioodikat jm. Loodi isuri õppekeelele koole,

kus isurite kõrval õppisid ka Jögöperä kandi vadjalased.

Kolmikteoses on eraldi peatükk pühendatud Ingerimaa rahvaste nimetustele ja erinevate etümoloogiate tutvustamisele. Raamatu autor on seisukohal, et *inkere*-nimetust ei saa tuletada tänapäeva keeltest (Is, lk 30–31). Vadja-raamatus on pikemalt jutustatud isikunimedest ja peremärkidest, isuri-raamatus tuuakse terve lehekülj näiteid peremärkidest (Vdj, lk 62–66; Is, lk 132).

Kolmikteos käsitleb Ingerimaa rahvaste üldist välimust ja iseloomu. See peatükk on iseenesest huvitav. Antropoloogiaandmed kajastavad üht või teist rahvust üldiselt objektiivselt, ent ilu ja iseloomu kohta kirjapandu on küll üsna subjektiivne. Vadjalaste ja isurite iseloomustamisel tsiteeritakse rohkesti XVIII sajandil tegutsenud literaadi Fjodor Tumanski tuntud teost, mis avaldati alles 40 aasta eest Eestis.⁵ Ingerisoomlaste puhul pakuvad huvi rahvusliku eneseidentifitseerimise andmed. Need põhinevad 2007. aastal korraldatud Ingerimaa, sh Peterburi ingerisoomlaste etnosotsioloogilisel küsitlusel. Saame teada, et kõik ingerisoomlased peavad soome keelt peamiseks etniliseks tunnuseks, kuigi kõik noorukid ja 94 % (siin ja edaspidi on protsendid ümardatud) täiskasvanuid kasutab koduse keelena vene keelt. 44 % noortest ja 69 % täiskasvanuist peab tähtsaks nn rahvuslikku iseloomu, mis puhul tehti kindlaks ka iseloomujoonte prioriteet: töökus (88 %), majanduslikkus (63 %), vaashoitus (59 %), ausus (44 %), vastutustundlikkus (38 %) jne (Ing-sm, lk 38–41).

Kolmikteoses tehakse pikemalt juttu materiaalsest kultuurist. Antakse sis-

⁵ E. Öpik, Vadjalastest ja isuritest XVIII saj. lõpul. Etnograafilisi ja lingvistilisi materjale Fjodor Tumanski Peterburi kubermangu kirjelduses. Tallinn: Valgus, 1970.

sevaade põhilistesse tegevusaladesse, asulatesse ja hoonetesse, söökidesse ja rõivastesse. Vadjalaste ja isurite rõivaste vaatlemisel lähtutakse F. Tumanski kirjeldustest. Vadja naistel eristatakse XIX sajandi teisel poolel rõivakomplekti *ummikko*-tüüpi ja *sinjakka*-tüüpi sarafaniga ning neist erinevat, järgnenud aastasaja algupoole riietust. Isuri naisterõivastest vaadeldakse eraldi Lääne-Ingeri *hurstut*-, Kesk-Ingeri *aannua*- ja Põhja-Ingeri suhteliselt hõlpsalt sarafanikomplekti. Ingerimaal elavate rahvaste kõrval pole tähelepanuta jäänud ka XV sajandil Lätisse asustatud kreevinite rõivad. Eraldi suurpeatükis vaadeldakse rahvakalendrit ja kalendripühi, mis puhul kirjeldatakse lühidalt kronoloogilises järjestuses kõiki pühi aasta algusest alates. Omaette peatüki moodustab ka sünni, abiellumise ja surmaga seotud peretavandite kirjeldamine. Mõlemas peatükis sisaldub rohkesti rahvalaulunäiteid tõlgetega (viimased pole küll alati päris laitmatud).

Folkloori kohta oleks oodanud kohati mõneti süvenenumat ja ühtlasemat, kindlat kava järgivat käsitelu. Nii vaadeldakse rahvalaule kõigil kolmel Ingerimaa rahval, pille ainult vadjalastel ja isuritel ning rahvatantse üksnes vadjalaste puhul. Kõige põhjalikumalt kirjeldatakse isuri rahvalaule, mis on jagatud eepilisteks lauludeks, keskaegseteks ballaadideks ning ajaloolisteks, sõja-, lüürilisteks ja pulmalauludeks, samuti itkudeks. Peale rahvalaulude esitatakse kolme rahva puhul näiteid vanasõnadest ning vadjalaste puhul ka mõistatustest. Teiste suuliste rahvaluu- leliikide, näiteks muinasjuttude ja muistendite kohta kolmikteoses midagi ei pakuta. Autoril on olnud eriline kiindumus vanasõnade vastu. Neid on igalt rahvalt koos tõlgetega toodud enam kui lehekülj. Esitame siinkohal paar näidet, et saada aimu ingerisoomlaste kõnepruugist: *Ei makkavan kissan suu-*

hu hiir tule 'Ei magava kassi suhu hiir tule', *Siel on hyvä, missei meitä* 'Seal on hea, kus meid pole' (Ing-sm, lk 135, 137). Vadja keelenäitena olgu üks mõistatus: *Ilma čäzittä, ilma čirveettä teeb enellez koo* (Pääskolintu) 'Ilma käteta, ilma kirveta teeb endale kodu (Pääsuke)' (Vdj, lk 202).

Ainult isuri-raamatus käsitletakse pikemalt rahvaluulekogujaid ja rahvalaulikuid, kellest õigustatult tehakse eraldi juttu Põhja-Ingeris XIX sajandi algupoolel sündinud suurlaulikust Larin Paraskest (vn *Paraskeva Nikitina*), lühemalt aga Soikkola poolsaare XX sajandi teise poole laulikust Jekaterina Aleksejevast. Olgu siinkohal isuri keele näiteks üks lühike katkend tema korduvalt esitatud müütilise sisuga maailma loomise laulust: *Löysi mättähän sinniisen, Toisen mättähän punnaisen, Kolmas kellan karvalliin* 'leidis mäta sinise, teise mäta punase, kolmas kollakarvaline' (Is, lk 198).

Kõigis kolmes raamatus vaadeldakse ka usundiküsimusi, sh loodususundi joonte kajastumist ja säilimist, ristiusustamist ja Rootsi usuvahetuspoliitikat, vadjalaste ja isurite seotust õigeusuga ning luterluse olulisust ingerisoomlastel. Vadja rahvausundi käsitlus on suhteliselt pikk (Vdj, lk 125–144) ning ühtib üldjoontes hiljuti ilmunud muinasjuturaamatus avaldatuga.⁶ Isurite puhul on eraldi peatükis käsitletud surmakultust, sh manala mõistet, surnurõivaid, -toite jm. Paraku ei leia raamatuist ainustki viidet vadjalaste ja isurite usuilmingute kirjeldamise ajaloos vallas doktoritöö kaitsnud Ergo-

⁶ Предания и сказки водского народа. Vad'd'aa rahvaa jutud ja kaazgad. Составитель и автор вступительного раздела О. И. Конькова. Академическая научно-популярная серия „Фольклор коренных народов Ленинградской области”. Санкт-Петербург: Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого, 2009. 144 lk; vt retsensiooni: E. Ernits, Väärt lugemisvara vadja muistendite ja muinasjuttude näol. – Keel ja Kirjandus 2010, nr 11, lk 857–860.

Hart Västriku põhjapanevatele uurimustele.⁷

Ingerimaa läänemeresoomelistest keeltest antakse üsna põgus ülevaade, kusjuures vaadeldakse murdelist jaotust, kõnelejate arvu aegade vältel, mitmekeelsust, uurimise ajalugu jm. Vadja keele puhul võetakse kõne alla mõningast nõutust põhjustav Kukkuzi murde asend ja senini vaieldav kreevinite päritolu (Vdj, lk 206–207).⁸ Ingerisoomse murrete kohta märgitakse, et nende omavahelised erinevused hakkasid hääbuma juba XIX sajandi teisel poolel peamiselt kooliõpetuse ja kiriku tõttu (Ing-sm, lk 138).

Ingerisoomlaste käsitlemisel esitatakse ka sissevaade nende ilukirjandusse, mis on üheaegne Ingerimaa soomekeelse ajakirjandusega. See peatükk võinuks siinkirjutaja arvates just Ingerimaal ilmunud kirjasõna analüüsi poolest mõnevõrra ulatuslikum olla. Raamatu kõite autorite arvates on ingerisoomse esimesi luuletajaid Jaakko Räikkönen (1830–1882), kelle üks luuletus avaldati esimeses kohalikus, 1870. aastal ilmuma hakanud ajalehes Pietarin Sanomat (Peterburi Sõnumid). Enne 1917. aastat ilmus ilukirjandust ka kalendrisabas. Ainukese tsaariaegse näitekirjanikuna, kelle näidendit „Viimeinen ponnistus” („Viimane pingutus”) esitati ka Soome lavadel, on nimetatud Matti Kurikkat (1863–1915). 1920.–1930. aastate kõige eredamaks kirjameheks peavad autorid Lea Helo varjunime all esinenud luuletajat ja tõlkijat Topias

⁷ Vt nt: E.-H. Västriku, Vadjalaste ja isurite usundi kirjeldamine keskajast 20. sajandi esimese pooleni. Alliktekstid, representatsioonid ja tõlgendused. (Dissertationes folkloristicae Universitatis Tartuenssis 9.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007.

⁸ Vt E. Ernits, Vadja keele varasemast murdeliigendusest ja hilisemast hääbumisest. – Piirikultuuriq ja -keeleg. Võro Instituudi toimõndusõq 17. Toimõndanuq Karl Pajusalu ja Jan Rahman. Võro: Võro Instituut', 2005, lk 76–90.

Huittarit (1907–1953). Nõukoguaegsed kirjanikud, nagu Toivo Flink, Unelma Konkka, Armas Mišin, Pekka Mutanen Taisto Summanen jt, elasid ja töötasid teadupoolest Karjalas. Eestis elanud ingerlastest on mainitud Salli Savorinat (Ing-Sm, lk 141–144). Millistele allikatele belletristika peatüki kirjutamisel on toetunud, pole teada.

Kiiduväärselt on ainelise ja vaimse kultuuri käsitlemisel kasutatud rohkesti vadja, isuri ja ingerisoomi mõisteid. Eriti hakkab selle poolest silma vadja raamat, mille tarvis on tekste peale O. Konkova enda tõlkinud veel Nikita Djatškov ja Mehmet Muslimov. Omakeelsed mõisted esitatakse kirillitsas ja sulgudes kirjakeeles koos (otse)tõlkega, kui see pole esitatud teksti sees, näiteks vdj *вуввыы парта* (*vuuvõõ parta – борода года*) põllu viimase viljavihu kohta (Vdj, lk 69), ingerisoomi *илтайнен или илтайн* (*iltainen, iltain*) 'õhtusöök' (Ing-sm, lk 71). Mõisted ja nende tõlked on kirja pandud üldiselt õigesti, esineb vaid üksikuid eksimusi, näiteks ebavadjapärase *касты* (*kastõ*) õige *kasõ* 'kaste' asemel (Vdj, lk 99). Vadja ja isuri keele puhul kasutatakse Mehmet Muslimovi kirjavaisi.

Laiemat huvi pakuvad peatükid, kus käsitletakse Ingerimaa rahvaste kultuuri tänapäevast seisust. Sellega on O. Konkova hästi kursis. Kõigepealt hindab ta vääriliselt teadlaste ja nende korraldatud ekspeditsioonide seni tähelepanuta jäetud osa Ingerimaa rahvaste eneseteadvuse tõstmisel, nt „Vadja küladesse saabunud uurijad ja ekspeditsioonid, otsides üles imepärase kultuuri ja ebatavalise keele riismeid, meenutasid inimestele, et nad on osa unikaalsest rahvast” (Vdj, lk 211). Arvustaja peab siinkohal otstarbekaks teha O. Konkova raamatute põhjal lühikese sissevaate Ingerimaa viimaste aastakümnete kultuuriellu.⁹

⁹ Vadjalaste kohta vt ka: E. Ernits, Vadja liikumisest ja kirjakeelest. – Keel ja Kirjandus 2006, nr 1, lk 83–85; H. Hein-

Ingerimaa rahvaste teadvuse uue ajastu avasignaali sai Karjalas ilmuv aajakirja Punalippu (nüüdne Carelia) 1987. aasta augustinumber, mis käsitles avameelselt Ingeri tragöödiat, nende toonast olukorda ja tulevikuväljavaateid. Kõigepealt hakkasid legaalselt tegutsema ja löid oma rahvusseltsi ingerisoomlased, kelle laiahaardelise tegevusega Ingeri Liit (Inkerin Liitto) registreeriti Peterburis 1989. aastal. Samal aastal tekkis asjaomane ühendus ka Karjalas, kuid veidi varem (1988) oli see loodud juba Eestis. Ingeri Liidu põhieesmärgiks võeti oma rahvusterviku säilitamine kodumaal. Tähtsal kohal oli võitlus ingerisoomlaste poliitiliste õiguste eest. Ilmuma hakkas ajaleht *Omal Maal*. Iga-aastaseks ürituseks sai jaanipäeva jt kalendripühade, sh Ingeri päeva (5. X) tähistamine. Noortele ja vanadele organiseeritakse soome keele õpet. 2008/2009. õppeaastal õpetati seda ligikaudu 300 inimesele. Ingerisoomlastel on oma laulukoor Pietarin kuoro (Peterburi koor), Peterburis lauluansamblid Soikka ja Pieni Polku (Rajake), Sosnovõi Boris Suola ja Pippuri (Sool ja pipar) ning mitu kirikukoort. Laiema haardega on tuntud ansambel Korpi (Põlislakas), kes laulab nii ingerisoomi, vadja, isuri kui ka karjala rahvalaule. Ansambel on andnud välja mitu muusikaalbumit.

Ilmaliku suuna kõrval tekkis 1980. aastate lõpul ka religioosne liikumine, mis algas luteriusu koguduste taastamisega ajaloolisel Ingerimaal. Huvitav on ehk teada, et iseseisev Ingerimaa Evangeelne Luterlik Kirik eesotsas piiskopiga registreeriti 1993. aastal Peterburis, enne seda moodustasid Ingerimaa kogudused Eesti Evangeelse soo, H. Kuusk, Neo-Renaissance and Revitalization of Votic – Who Cares. – Special issue. Papers from the 12th International Conference on Minority Languages. Eesti ja Soome-ugri Keeleteaduse Ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. ESUKA-JEFUL 2011, nr 2–1, lk 171–184.

Luterliku Kiriku ühe praostkonna. Luteriusu vaimulikke koolitab tänapäeval S. Laurikkala nimeline Teoloogainstituut Koltušis. Soome- ja venekeelsena üllitatakse neli korda aastas paralleelselt kaht vaimulikku ajakirja Inkerin Kirkko ja Церковь Ингрии (Ingeri Kirik). Ingerimaal on taastatud kaheksa luteri kirikut ja ehitatud kaks uut.

1995. aastal asutati Peterburis peamiselt noortest haritlastest koosnev Isuri ja Vadja Selts, mis muudeti viie aasta pärast Ingerisooma Liidu ja Venemaa Teaduste Akadeemia toel Leningradi Oblasti Põlisrahvaste Keskuseks. Selle põhiliseks ülesandeks on Ingerimaa rahvaste teadvustamine nende keele ja kultuuri rikkustest. Loodi Leningradi oblasti põlisrahvaste rändmuuseum. Keskus osaleb ka kirjasõna väljaandmisel. 2008. aastal hakkas keskus korraldama nn rändrahvuskooli, mille käigus peetakse rahvale loenguid ajaloo ja kultuurist, õpetatakse rahvalaule ja -tantse, tikkimist ning rahvariietes nukkuude valmistamist. Keskuse fotograafid jäädvustavad põlisrahvaste tänapäevast kultuuri ja korraldavad näitusi. Keskuse osavõtul on valminud üks dokumentaalfilm vadjalastest, teine isuritest. Keskuses õpetatakse nii vadja kui ka isuri keelt.

1997. aastal loodi Peterburis kultuurihenduse „Vadja projekt”, mis 2005. aastal registreeriti Vadja Kultuuriseltsi nime all (esimees Jekaterina Kuznetsova). Seltsiga seondub 2003. aastal üllitatud esimene vadjakeelne raamat (muinasjutukogu), esimene vadja internetilehekülg ja ajaleht Maaväci (soovitavam kirjakuju oleks Maaväci 'maarahvas'). Selts korraldab nii foto- kui ka kunstinäitusi. Samal 1997. aastal rajas Luuditsas vadja muuseumi Tatjana Jefimova, kes mullu sai vadjanduse arendamise eest hõimuprogrammi „Ilmapuu” auhinna. Alates 2000. aastast peetakse Luuditsas iga-aastast

külapidu ning Jõgõperäl lisaks veel põlisrahvaste päeva. Tähelepanuväärne on ka vadjasuunaline muusikaalane tegevus. 1988. aastal tekkis folkrokkgrupp Ingermanlandija (hilisemate nimedega Vaipooli ja Willy Winky, tänaseks hääbunud), kes hakkas esitama Nikolai Kirsanovi töödeldud vadja muusikapalu. Tosin aastat hiljem asutati Peterburis folkruhmi Bestiarium ehk Petteri Loomad (Peterburi loomad), kes on koostanud mitu CD-d, sh ühe vadja muusikaga. Vadja rahvamuusikat viljeleb ka kaks kohalikku lasteansamblit, nimelt Linnud, mille liikmed on Jõgõperä kooliõpilased, ja Pääskolintu (Pääsulind), mis koosneb Luuditsa päritoluga lastest.

Mõnevõrra tagasihoidlikum on olnud isurite kultuuritegevus. 1993. aastal avati Soikkola poolsaarel Viistinäs isuri muuseum, mille löi praegune direktor Natalja Tšajevskaja. Järgmisel aastal moodustasid Soikkola poolsaare isurid rahvusühenduse Šoikkula (Soikkola), mille tegevus on praeguseks paraku hääbunud. 2005. aastal tekkis samanimeline isuri kogukond, mille sihiks võeti eelkõige Soikkola poolsaare elukeskonna ja ökosüsteemi kaitse. Viistinäs tegutseb tütarlasteansambel Rõbatška (Naiskalur) ja Gorki külas ansambel Šoikkulan Laulut (Soikkola laulud). Omakeelset kirjasõna pole isurid tänapäeval üllitanud. O. Konkova ise on mitmeti kaasa aidanud isurite kultuuri arendamisele viimastel kümnenditel.

Ent naaskem nüüd O. Konkova kolmikteose juurde. Raamatud on ülirohkesti ja kaunilt illustreeritud, sisaldades nii suurepäraseid värvilisi kui ka mustvalgeid pilte ja ornamentikat. Siinkirjutajat rõõmustab väga see, et pole koonerdatud paberiga: illustratsioonid on suured, sageli üle terve lehekülje. Nende seas on nii haruldasi joonistusi, skeeme kui ka fotosid, nii ajaloolisi kui ka tänapäevaseid. Ajaloolised fotod ja pildistatud esemed pärine-

vad Venemaa Teaduste Akadeemia Peterburi filiaali, Vene Etnograafia Muuseumi, Kunst-kamera (Peterburi), Leningradi Põhjapoolse Ümbruskonna Muuseumi, Soome Muuseumiameti, Soome Kirjanduse Seltsi, Soome Rahvusmuuseumi, Kultuuride Muuseumi (Helsingi), Eesti Rahva Muuseumi, Eesti Kirjandusmuuseumi, Kingissepa Ajaloo- ja Koduloomuuseumi, Peterburimaa Põlisrahvaste Muuseumi, Vadja Muuseumi (Luuditsa) ning Isuri Muuseumi (Viistinä) kollektsioonidest, samuti mitmest erakogust. Osa illustratsioone on laenatud varem ilmunud kirjasõnast. Joonistusi on peale O. Konkova enda teinud kunstnikud Ljudmila Posti ja O. Konkova tütar Leontine Saksa. Värvitahvlitel on rohkesti kujutatud Leningradi Oblasti Põlisrahvaste Keskuse töötajate lavastusi rahvariietes, mis on sobitatud joonistatud ruumilise ja esemelise miljööga. Enamasti on rahvarõivad, samuti osa tarbesemeid, rekonstrueeritud nimetatud keskuses, s.t fotode või esemete põhjal valminud.

Tutvustatavate raamatute lõpuossa on paigutatud soovitatava kirjanduse loetelu, samuti kirjandusviited. Hak-

kab silma, et neis peaaegu puuduvad viimaste aastakümnete Eesti humanitaarteadlaste tööd, mis osutab kahtlemata Eesti ja Venemaa teaduskontaktide lõtvumisele. Näiteks isurite arheoloogia peatükis viidatakse uuemate allikate asemel muu hulgas Staliniaegsele vene keeles ilmunud Eesti ajaloo raamatule (Is, lk 231).

Kokkuvõtteks tuleks rõhutada tutvustatava kolmikteose mastaapsust – seda enam, et ulatusliku ülevaatega Ingerimaa kolme läänemeresoome rahva kohta on üsna hästi toime tulnud O. Konkova praktiliselt ainuautorina (v.a ingerisooe raamat) – ja rikkaliku, kaunist kujundust, soovida tahaks vaid kõvu kaasi. Uustrükkide avaldamisel vajaksid mõningast täiendamist ja laiendamist eriti keele, rahvaluule ja ilukirjanduse peatükid. Teoses tuleks kasutada ka viimastel kümnenditel Eestis ilmunud kirjasõna. Kolmikteos on igati kasulik nii Ingerimaa asukatele kui ka naaberrahvastele. See on hea teabeallikas kõigile vene keelt mõistvatele Ingeri-huvilistele.

ENN ERNITS